

Hverdagskommunikasjon – hvordan løfte kommunikasjon ut over grunnleggende behov?

[Kristin Hage](#), [Pål Tore Bonesmo](#) og [Odd Helge Winje](#)

Prosjektoppgave ASK 1 - Trondheim

1.februar - 26.august 2010

Innhold

1. Innledning.....	3
1.1 Bakgrunn for valg av problemstilling.....	3
1.2 Problemstilling.....	4
2. Teori.....	6
2.1 Hva er kommunikasjon?.....	6
2.2 Hjulpet og ikke-hjulpet kommunikasjon.....	7
2.3 Komplementære relasjoner.....	8
2.4 Funksjonelle hovedgrupper.....	9
3. Metode.....	10
3.1 Marte Meo metoden.....	10
3.2 Møteform som metode.....	11
4. Prosjektdel.....	12
5. Resultater og drøfting.....	15
6. Konklusjon.....	19
7. Vurdering.....	20
Kildehenvisning.....	21

1. Innledning

Forfatterne av denne prosjektoppgaven jobber ved et dagtilbud for voksne i alderen 18-67 år. Dagtilbudet består av fem ulike grupper som yter et variert tilbud av aktiviteter.

I hovedsak er disse knyttet til arbeid, opplevelse og helse. I tillegg til disse gruppene har vi gruppen ASK (Alternativ og Supplerende Kommunikasjon). Denne gruppen bistår brukere ved hele dagtilbudet som har behov for hjelp i forhold til ASK. Ved dagtilbudet har vi over flere år hatt stort fokus på alternativ kommunikasjon, rettigheter og viktigheten av kompetanse for å kunne følge opp de ulike kommunikative behov.

Det er avsatt to dager i uken til ASK tilbudet, og gruppene på disse to dagene er forskjellige. Brukerne på ASK gruppen består hovedsakelig av voksne med cerebral parese.

Samtlige brukere benytter det høyteknologiske talehjelpemiddelet *Rolltalk* som kommunikasjonshjelpemiddel. Hjelpemidlene benyttes på flere måter:

- Kommunikasjon med blisstavle montert på elektrisk rullestol og Rolltalk som støttekommunikasjon (trykkskjerm)
- Kontroll av Rolltalk med to hodebrytere
- Kontroll av Rolltalk ved bruk av brytere som er plassert i tilknytning til bordet på den elektriske rullestolen

Det er etablert et språkmiljø hvor gruppen samles og får bistand i forhold til oppfølging av alternativ kommunikasjon 1-2 dager pr. uke etter behov. Et slikt språkmiljø skal i følge Jørn Østvik (2008) gi språklig stimulering gjennom tilgang til andre personers anvendelse av språk, og det skal gi mulighet til å anvende eget språk.

1.1 Bakgrunn for valg av problemstilling

Alle deltakere i ASK-gruppen har fått kommunikasjonshjelpemiddel i voksen alder. Dette gir ekstra utfordringer når det gjelder læring og målsettinger for den enkelte. Det er ofte grunnleggende behov som blir formidlet av brukerne.

Vi ønsker å styrke selvbestemmelsen ved å legge til rette for at denne gruppen tar større initiativ når det gjelder hverdagskommunikasjon. Disse ville hatt et bedre utgangspunkt om de hadde vært født i dag. Selv om det fremdeles eksisterer store utfordringer når det gjelder ASK, så har dagens samfunn mer fokus på rettigheter, opplæring og kompetanse

innen alternativ supplerende kommunikasjon. Tilgangen på hjelpemidler er større og mer variert nå enn tidligere.

1.2 Problemstilling

Med dette utgangspunkt har vi kommet fram til følgende problemstilling:

Hverdagskommunikasjon - hvordan løfte kommunikasjon ut over grunnleggende behov?

Vi ønsker å utfordre denne gruppen voksne ASK- brukere til å kommunisere sammen og med andre om ulike tema som omhandler andre områder enn grunnleggende behov.

Vi ønsker å se om vi som betalte hjelpere til voksne med behov for ASK kan tilrettelegge språkmiljøet slik at vi kan oppnå dette målet. Tilrettelegging av kommunikasjonsverktøy, holdninger og planverk er viktige områder i dette arbeidet.

Vi benytter begrepet *hverdagskommunikasjon* og med dette mener vi all den kommunikasjon som foregår ut over grunnleggende behov. Dette kan feks. være det å uttrykke følelser, meningsyttringer, involvere seg i andres liv, provosere osv.

Dette kan knyttes opp mot begrepene *kommunikative funksjoner* og *funksjonell kommunikasjon*.

Dette har vi fått opplyst i en e-post fra Jørn Østvik (1).

Kommunikative funksjoner:

- Uttrykke ønsker og behov
- Utvikle sosial nærhet
- Utveksle informasjon
- Utveksle perspektiver og synspunkter
- Oppfylle sosiale konvensjoner/etiketter

(1) Jørn Østvik, Seniorrådgiver, Trøndelag Kompetansesenter. E – post 22.06.2010

Petterson (2001) definerer kommunikasjon som funksjonell ved at den er

- Spontan og kan påvirke omgivelsene
- Fungerer i naturlige miljø / situasjoner
- Fungerer i samspill med omgivelsene

Vi velger å ta utgangspunkt i noe vi har startet opp ved dagtilbudet og på ASK- gruppa, som vi kaller ASK- møte. Vi ønsker å konsentrere denne oppgaven rundt tilrettelegging og arbeid vi har startet ift denne gruppen, og vil komme tilbake til nærmere beskrivelse av ASK- møtet senere i oppgaven. Kan vi skape mer initiativ og engasjement i det språkmiljø vi har etablert, så vil det være et godt utgangspunkt å bygge videre på utenfor ASK- gruppen.

Deltagerne skal ha mulighet til å dele erfaringer, gi uttrykk for meninger, være uenig, fortelle, provosere og reflektere hvordan deres egen kommunikasjon påvirker andre og som igjen påvirker dem selv.

2. Teori

Ulike teorier er relevant for denne prosjektoppgaven, og vi velger å fokusere på forståelse av begrepet kommunikasjon, hjulpet/ikke- hjulpet kommunikasjon og hvordan samtalepartnere påvirker den enkeltes kommunikasjon. Teorien er relevant for ASK gruppen og ASK møtet.

2.1 Hva er kommunikasjon?

Kommunikasjon kommer av det latinske ordet "communicare" som kan oversettes med "å gjøre felles". Jørn Østvik (2) refererer til Granlund og Olsen (1989) som har definert kommunikasjon som en overføring av et budskap fra et menneske til et annet. Jørn Østvik (3) referer videre til Kaufmann & Kaufmann, (2003) som har definert kommunikasjon på følgende måte: "Kommunikasjon er den prosessen der en avsender overfører informasjon til en mottaker, og der mottakeren får en viss forståelse av budskapet".

Tetzchner (2002) gir følgende beskrivelse av begrepet kommunikasjon: "Kommunikasjon er intensjonell dirigering av oppmerksomheten til én eller flere personer mot et "objekt"(en person, en ting, en hendelse eller en ide) og de aspektene ved situasjonen som er betydningsfulle (eller relevante) for det intenderte fokus for oppmerksomheten." Han sier videre: "Evnen til å dirigere andres oppmerksomhet mot noe bestemt og la sin oppmerksomhet bli ledet av andre -kommunikasjon -er en nødvendig forutsetning for at barn skal kunne tilegne seg språk normalt." (von Tetzchner, 2002, s. 2).

Dette sier noe om at en ved kommunikasjon bør la seg lede av andre, og ha evnen til å lede andre ift. et felles fokus. Det er da man kan ha et godt utgangspunkt for å kunne kommunisere med andre.

I følge Per Lorentzen kan en dele inn kommunikasjon i tre deler: intensjon, deling og lytting. Lorentzen (2009) skriver om intensjon i sin bok «"Kommunikasjon med uvanlige barn" at en hver person har sitt eget unike ståsted og forholder seg til ting og det som skjer på sin egen personlige måte, men rettet mot en eller flere kommunikasjons-partnere».

(2), (3) Jørn Østvik: Kommunikasjon, forelesning ved ASK-studiet i Trondheim, 16.10.2009

Deling ligger i følge Lorentzen ikke i språket, begreper eller tenkning, men i hva vi gjør sammen. Det er ikke slik at opplevelser alltid uttrykkes i ord. Vi kommuniserer opplevelser og meninger også med kroppsspråk og uttrykk.

Kommunikasjon kan foregå med skrevet tekst/meldinger der mottaker blir påvirket og sender melding tilbake. Vi mener at kommunikasjon også kan foregå uten at vi gjør noe sammen til samme tid. Det vil si vi deler noe med noen ved at vi bruker vårt språk som andre kan lese på et annet tidspunkt. Det kan for eksempel være ved hjelp av e-post mellom mennesker som bruker grafiske tegn til å kommunisere med.

Lytting har med oppmerksomhet å gjøre. "Når man lytter, anerkjenner man den andre, og man samler seg om det som har betydning" sier Lorentzen (2009, s.51). Lytting kan derfor være krevende, men også givende. Krevende fordi man må rette seg inn mot andres situasjon, fokus og interesser og givende fordi andre kan ha noe å komme med som er noe annet og mer enn det en selv har/hadde tilgang til i utgangspunktet.

(Lorentzen, 2009).

Dette illustrerer på en god måte hva vi ønsker at deltagerne i ASK-møte skal oppleve. Det å få noe ut av kommunikasjonen som er overraskende, interessant ut over det en hadde som utgangspunkt for samtalen.

Tetzchner og Martinsen skriver:

I en tidlig språkopplæring er det ofte nødvendig å gi personer mye hjelp. Selv om hjelpen kan være nødvendig representerer den også et problem. Personene blir ofte avhengige av hjelpen og lærer ikke å bruke sine ferdigheter spontant på en tilsvarende måte som normalt utviklede barn gradvis får en mer selvstendig rolle i samtaler med voksne og utvikler kommunikativ autonomi (Tetzchner og Martinsen 2002, s.90).

2.2 Hjulpet og ikke-hjulpet kommunikasjon

Tetzchner og Martinsen bruker begrepene *hjulpet kommunikasjon* og *ikke-hjulpet kommunikasjon*. Hjulpet kommunikasjon omfatter tegn og symboler som foreligger i fysisk form på peketavler, talemaskiner eller datamaskiner. Tegnene er selektert.

Ikke-hjulpet kommunikasjon er kommunikative uttrykk som personen produserer selv. Tale, ikke språklig kommunikasjon, håndtegn og morse er eksempler på dette. I hovedsak ligger kommunikasjonsformen for ca. halvparten av brukerne i en fysisk form utenfor

brukeren selv (hjulpert kommunikasjon). I dette tilfellet i form av Rolltalk. Den andre halvparten har supplerende kommunikasjon og ja/nei blink med øyne (ikke -hjulpert kommunikasjon).

Vi ønsker å oppmuntre til kommunikasjon og engasjement i forhold til verden omkring brukerne. Vi mener at bistandsyterne oftest etterspør behov, og at bistandsyterne ikke er dyktige nok til å etterspørre meninger og hva som opptar den enkelte bruker.

2.3 Komplementære relasjoner

Signhild Skogdal skriver (2005, s. 15)

ASK- brukere havner oftere enn talende i komplementære relasjoner - enten fordi de selv overlater kommunikasjonsansvaret til samtalepartneren eller at samtalepartneren påtar seg et større ansvar i kommunikasjonssituasjonen. Dette kan være nødvendig, men kan også skape en avhengighet hos ASK- brukeren som gjør at han i mindre grad blir snakket til, og i mindre grad deltar i kommunikasjonssituasjoner.

Komplementære relasjoner kan forklares med at partene utfyller hverandre. Den ene parten tar styringen i kommunikasjonen, mens den andre overlater styringen til kommunikasjonspartneren.

Tetzchner og Martinsen skriver (2002, s. 267):

Det er et stort behov for kreativitet og nytenkning for å fremme utviklingen av mer variert og fleksibel språkbruk og redusere kjedsomhet ved "ensformige" uttrykk og tendensen til å la personen kommunisere om et lite antall temaer i et begrenset antall situasjoner.

Vi har antagelser om at flertallet i denne gruppen har blitt lært hjelpesløse i forhold til kommunikasjon, med dette mener vi at de har manglet nødvendig opplæring, kompetanse og hjelpemidler som kan støtte kommunikasjon.

Signhild Skogdal skriver (2005, s. 15)

Å kunne uttrykke seg har nær sammenheng med opplevelse av selvstendighet, selvrespekt og egenverd. Når dette ikke lykkes, hender det at barnet inntar en passiv kommunikativ stil.

2.4 Funksjonelle hovedgrupper

Mennesker som har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon, kan deles inn i tre hovedgrupper ut fra hvilken funksjon den alternative kommunikasjonsformen skal fylle - om de har behov for et uttrykksmiddel, støttespråk eller et alternativt språk (Tetzchner & Martinsen, 2002).

Det er sentralt å vite hvilke funksjonelle grupper brukerne ved ASK- gruppen tilhører. Etter en gjennomgang og sammenligning med sentrale kjennetegn fra de tre gruppene, finner vi at to av brukerne hører til i uttrykksmiddelgruppen, og to hører til i støttespråkgruppen/situasjonsgruppen.

De viktigste kjennetegnene for uttrykksmiddelgruppen er at de forstår mer (og har et langt større impressivt språk) enn de er i stand til å uttrykke. De mangler språklige redskaper for å gjøre seg forstått. De har derfor reduserte muligheter til å delta og samhandle ut fra sine forutsetninger på andre områder enn de ekspressive sidene av kommunikasjonen. Hovedmål for denne gruppen er å gi dem en språklig uttrykksform som de er i stand til å bruke. Det blir en kommunikasjonsform som de skal benytte gjennom hele livet.

De viktigste kjennetegnene for støttespråk/situasjonsgruppen er at de har problemer med å gjøre seg forstått på grunn av store vansker med uttale. «I hvilken grad talen deres blir forstått, avhenger av hvor godt tilhøreren kjenner dem, temaet som blir snakket om, og støyforholdene.» (Tetzchner og Martinsen, 2002, s. 67). Et hovedmål i forhold til støttespråkgruppen/ situasjonsgruppen er å lære personen når han trenger å supplere talen sin, og hvordan han kan bruke alternative kommunikasjonsformer og kommunikasjonsstrategier på best mulig måte i ulike situasjoner (Tetzchner & Martinsen 2002).

I ASK gruppen på dagtilbudet er det ulike nivå på samtaleferdigheter. Det er også svært ulike ferdigheter i forhold til sosial etikette. To har en alternativ måte å kommunisere på. "Alternativ kommunikasjon vil si at personen har en annen måte å kommunisere på ansikt til ansikt enn tale" (Tetzchner og Martinsen, 2002, s.7)

3. Metode

Som metode i utviklingen av brukerens kommunikasjon ønsker vi å benytte Marte Meo og møteform.

3.1 Marte Meo metoden

Marte Meo, som betyr av egen kraft, er en kommunikasjonsbasert veiledningsmetode som tradisjonelt har vært benyttet i arbeid med familier og med veiledning av personal i skole, barnhager og institusjoner (f.eks. avlastningsboliger). Metoden er basert på studier av hva som naturlig skjer i kommunikasjonen mellom voksne og barn når det ikke foreligger problemer i relasjonen og/eller situasjonen (Marit Øvreid og Trine S. Nordtvedt 2002).

Marte Meo metoden er utviklet av Maria Arts i Nederland. Metoden tar sikte på å fremheve det å identifisere, aktivere og utvikle ferdigheter som kan forsterke det konstruktive samspillet (Arts 2000).

Karl Jacobsen (1998) sier at også kommunikativt svake personer har det samme behov for å bli sett, bekreftet og anerkjent.

I veiledningen benyttes filmopptak som arbeidsredskap. Opptaket analyseres av en Marte Meo kollegaveileder og taes med tilbake til målgruppen der det gies veiledning ut i fra hva man ser.

Vi tenker å gjøre fire opptak av gruppen når møte pågår. Møtene varer ca en time, og blir filmet i sin helhet. Filmen skal analyseres og knyttes opp mot de områdene som Marte Meo metoden ser etter i en kommunikasjons situasjon.

Disse punktene er:

- Intiativ
- Bekreftelse
- Benevne
- Turtaking
- Ledelse

Ved en analyse av filmmaterialet ser en etter initiativ hos deltagerne, hvordan bistandsyter ser initiativ, hvordan han/hun bekrefter og benevner, hvordan turtaging foregår, om det er en klar start og stopp for aktiviteten og om bistandsyter er med på en positiv ledelse av aktiviteten. I en veiledningssituasjon er det viktig at veileder gir den

som skal veiledes mulighet til å se områdene selv. Formålet er å gi den/de som veiledes innblikk i hva de gjør som fremmer god kommunikasjon og fokusere på det. Mindre velykkede situasjoner skal ikke vektlegges da tanken er å påpeke det positive og at vedkommende da vil gjøre mer av det og dermed fremme en god kommunikasjon (Mjeldheim, 1996).

3.2 Møteform som metode

Vi velger å se på møteformen som en metode. Elementer fra møteformen kan overføres til andre situasjoner eller sammenhenger som brukerne deltar i. Eksempler på dette er å ta ordet, bekrefte andres utsagn og turtaking.

Vi skriver referat fra ASK- møtene, slik at vi kan holde en rød tråd, samt følge opp saker fra forrige møte.

Marte Meo metoden og møtereferatene hjelper personalet med å analysere hvordan kommunikasjonen under møtet fungerer. Vi ser om ting kan justeres i forhold til møtestruktur, møteside på Rolltalk og hvordan vi som bistandsyttere må drive møte fremover. Det gir innsikt i hvordan vår rolle er i møte, og hvordan behovet for oppfølging er for den enkelte bruker.

4. Prosjektdel

Forhistorien til ideen om et eget ASK- møte startet som et informasjonsmøte fra personalet til brukerne ved dagtilbudet (empowerment og selvbestemmelse). Empowerment-tenkningen tar utgangspunkt i aktiv deltakelse ved å velge å ta ansvar og derigjennom ta større kontroll over sitt eget liv. Dette kan føre til mobilisering av egenstyrke som gir individet mulighet for egenkontroll og økt selvtillit. På denne måten utløses ressurser i form av ferdigheter i å ta individuelle avgjørelser i eget liv og muligheter for deltakelse i samfunnslivet. Empowerment kan beskrives som en prosess som er nødvendig for å styrke og aktivere menneskets evne til å tilfredsstille egne behov, løse egne problemer og skaffe seg nødvendige ressurser for å kunne ta kontroll over eget liv (Talseth, 1997).

Informasjonsmøtet ved dagtilbudet har eksistert i flere år. I tillegg har vi hatt ulike tema hvor brukerne har forberedt fremvisning til hverandre via Rolltalk og projektor på storskjerm. Dette kunne for eksempel være noe relatert til årstid, nyheter eller bilder fra ferieturer.

Etterhvert så vi at det vakte interesse hos brukerne. I tillegg så vi at de fleste brukerne hadde kommunikasjon som gikk på basisbehov som mat, hvile eller "jeg sitter vondt i stolen". Her kom ideen til det første utkastet til problemstillingen.

Målet med ASK møtet er at ASK- brukerne skal delta med egne saker og meninger, og det langsiktige målet er at gruppen skal styre møtet mest mulig selv. Brukerne får mulighet til å styre agendaen for møtet. Det skal være deres saker og meningsyttringer som skal gi innhold.

For å kunne gjennomføre et slikt ASK- møte måtte vi gjøre noen valg. Det ble laget et utkast til møteside som ble lagt inn på Rolltalk til hver enkelt bruker.

Fig. 1. Første utkast til møteside

Brukerne fikk mulighet til å velge møteleder og referent, i starten var det bare personalet som kunne velges. Dette fordi det var en fordel for gruppa å erfare hvordan møtelederrollen skulle være. Brukerne på ASK gruppen har dessverre ikke mulighet til å skrive, så derfor var det kun personalet som kunne velges som referent. I tillegg ble det lagt inn valg som angikk sakslista og deltagelse i diskusjoner. Vi avsluttet alle møter med en gjennomgang av dagens nyheter og værmelding. Dette benyttet vi projektor til, slik at alle fikk se bilde på storskjerm.

I starten var sakene som kom frem ting som hadde med grunnleggende behov å gjøre. Vi så ganske fort at sida vi hadde laget hadde store begrensninger. Interessen fra brukerne økte etterhvert, og de trengte flere valg for å komme med ulike synspunkter de hadde. Siden ble justert slik at den ble tilpasset funksjonsnivået til den enkelte bruker.

På dette tidspunktet valgte vi å konsentrere oss om den ene gruppa. Dette valget ble gjort fordi kommunikasjonen til brukerne i de to gruppene var på ulike funksjonsnivå. Det viste seg at den ene gruppen hadde mer felles interesser som gjorde det lettere å finne tema som fanget interesse og engasjement.

Grupperingen gjorde at vi lettere kunne oppnå felles oppmerksomhet med alle brukerne i gruppen. Aktiviteter med felles engasjement er sentrale i tilegnelsen og utformingen av fokuset for oppmerksomheten. Felles oppmerksomhet med kompetente kommunikasjonspartnere er en forutsetning for ervervelse av kulturell kunnskap, inkludert språk (Tetzchner & Martinsen 2002).

Møtesiden ble utvidet med en underside hvor brukerne kunne velge om de selv ville være møteleder. En egen møtelederside ble utviklet med mulighet til å ønske velkommen, etterspørre referat/saker, og holde framdriften i møtet.

Fig. 2: Møtelederside

I teorien hadde brukerne nå mulighet til å holde møtet helt alene uten bistand fra personalet. Vi opplevde at en av brukerne alltid meldte seg som møteleder. Denne brukeren er den som behersker sin alternative kommunikasjon best, og som kan oppleves som en inspirasjon for andre på gruppa. Vi valgte å la denne personen få være møteleder flere møter på rad, slik at det skulle være lettere å bli kjent med rollen som møteleder. På denne måten fikk møteleder og andre god tid til å trene på å bruke møtesiden aktivt. Målet var at møtet kunne gjennomføres med mindre og mindre bistand fra personalet. Vi ser at denne prosessen vil ta lengre tid enn prosjektperioden og møtet vil derfor fortsette og utvikle seg.

5. Resultater og drøfting

Problemstillingen *"Hverdagskommunikasjon - hvordan løfte kommunikasjon ut over grunnleggende behov?"* har medført at vi har måttet ta stilling til ulike utfordringer underveis. Metodene vi har benyttet har gjort det lettere å se den enkeltes behov for tilrettelegging og støtte.

Gjennom bruk av Marte Meo har vi sett at dagsformen til den enkelte deltager påvirker deltagelse og initiativ i møtet. Vi har sett at enkelte kan bli passiv når de har hatt dårlig nattesøvn, sitter vondt i stol, eller har vondt i øyne på grunn av allergi.

Utfordringer ved bruk av Marte Meo og videofilming har vært at enkelte av brukerne har reagert på videokamera ved å bli sjenert, så her har vi måttet se på plassering av den enkelte med tanke på hvor vi har satt videokamera.

Med bakgrunn i teori og gjennom Marte Meo veiledning vurderer vi at brukerne på ASK-møtet trolig har en kontekst avhengig kommunikasjon, med behov for støtte av nærpersoner.

Patricia Dowden (1999) sier om kontekst avhengig kommunikasjon:

En person med en pålitelig symbolsk kommunikasjon kan likevel ha begrensninger i å kommunisere i sammenhenger eller med partnere av to grunner. For det første kan noen personer kun kommunisere med velkjente partnere, fordi de snakker svært utydelig eller fordi de bruker spesielle kommunikasjonsstrategier, som krever at kommunikasjonspartneren kjenner dem. For det andre kan noen personer kun kommunisere i begrensede situasjoner fordi de ikke har et tilstrekkelige og/eller passende vokabular. De staver ikke godt nok til å generere nye ytringer, og de er avhengige av andre for å velge og forprogrammere ordforrådet.

Dowden har flere forslag til tiltak i forhold til kontekst avhengig kommunikasjon:

- Øk ordforrådet
- Bruken av ASK – strategier
- Utvikle språk og leseferdigheter
- Øke antall samtalepartnere/tema
- Integrere alle tilgjengelige metoder (symbolske og ikke-symbolske) for å gi personen et repertoar som er effektivt.

Ved å være bevisst på dette, kan vi komme langt med å utvikle møtene. Møtet gir brukerne mulighet til å være i et fora hvor det de sier er viktig, og at de opplever å bli hørt.

Gjennom bruk av Marte Meo har vi sett at deltakerne har tatt initiativ ved at de selv har meldt seg som møteleder. Personalet bekrefter deltagernes initiativ med for eksempel å si «jeg ser at du ønsker å si noe». For at brukerne skal bli kjent med møtesiden, benevner personalet hvilke kommandoer som ligger på Rolltalk. Deltagerne er blitt dyktig på turtaking og venter til de andre er ferdig med å snakke.

Videofilmingen har vist at det er behov for at personalet bistår brukerne med å lede møtet. Personalet gjør det ved å minne deltagerne på strukturen i møtet (for eksempel oppstart/avslutning av møte).

Vi har som tidligere nevnt gjort justeringer i forhold til hvilken av gruppene som skulle delta i dette prosjektet. Dette var med begrunnelse i sammensetningen av gruppa. Likevel har vi gjort oss noen tanker om sammensetning av gruppa slik den er idag. Bør vi trekke ut enkeltpersoner? Kanskje bør to av medlemmene på gruppa trekkes ut og ha møte for seg selv, for å få møte til å fungere bedre? Samtidig må vi ta hensyn til de andre brukerne, og hvordan omgrupperinger vil påvirke et inkluderende fellesskap blant brukerne.

Det er viktig for de som stiller svakest i gruppa når det gjelder kommunikasjon å ha noen å strekke seg etter. Light (2003) påpeker at ASK- brukere sjelden har gode rollemodeller for bruk av ASK, og at brukere trenger å møte og lære av dyktige ASK- brukere.

Vi ser at brukerne har hatt positiv utvikling med å gjennomføre ASK-møtet mest mulig selvstendig. På videofilmene ser vi at de viser interesse og engasjement og melder seg som møteleder. Brukerne tar flere initiativ og sakene omhandler tema ut over

grunnleggende behov. Det har blitt lagt en fast og tydelig struktur på møtet noe som gir forutsigbarhet for brukerne.

Marte Meo veiledningen har vist at personalet fortsatt har et stort ansvar i å tolke ord og sy sammen samtaler mellom brukerne på ASK- møtet. Det er viktig at alle er dyktige til å lytte og gi respons på det som formidles. Gjennom bruk av Marte-Meo veiledning er det tydelig at hjelpen må tilpasses til den enkeltes kommunikasjonsnivå.

Signhild Skogdal skriver i sin hovedfagsoppgave (2005,s. 41):

Ifølge Alm & Nevell (1996) er balansen mellom personer som bruker hjulpet kommunikasjon og talende skjev, men det er samtalepartneren som må ta ansvar å sørge for at balansen blir mest mulig jevn. Samtalepartneren må altså ta et større kommunikasjonsansvar enn i samtaler mellom talende- noe som ikke må misforstås til at samtalepartneren skal snakke hele tida, eller lede samtalen ved alltid å bestemme tema eller stille for mange ja/nei spørsmål.

I tillegg til å hjelpe med balanse mellom samtalepartnerne i gruppen, ser vi også at det er nødvendig å gi den enkelte god tid mellom ordskifte, ordveksling og spørsmål. Det er viktig at alle er tålmodige slik at den enkelte får nok tid til formidling.

Vi opplevde at enkelte av brukerne alltid meldte samme sak til møtet, dette kunne for eksempel være et navn på en person brukeren likte godt. Vi valgte å ta tak i dette og hjelpe med å få mening ut av enhver sak - stor eller liten. I oppstarten var målet engasjementet og interessen for å delta med å fortelle noe, og ikke så mye saken i seg selv. Det er ikke alltid man har lyst til å si noe, eller at man har saker til møtet, dette har vi også lagt inn som valg i møtesiden.

Det er viktig å følge opp saker brukerne tar opp. Vi har som resultat av av ASK- møtene arrangert "åpen dag" og gjennomført avstemning og planlegging av ekskursjon. Vi har undersøkt rettigheter i forhold til støttekontakt da en av brukerne syntes han fikk for lite hjelp på fritiden. Vi mener det er viktig at brukerne ser at det nytter å si noe og at de kan påvirke omverdenen.

ASK- møtene har periodevis faste tema som følger året og nyhetsbildet. Vi har hatt diskusjoner og informasjon om blant annet stortingsvalg, svineinfluensa og vinter- OL. Vi mener det er viktig at slik informasjon når brukerne og at vi inkluderer alle i nyhetsbildet.

Som en evaluering underveis ble brukerne spurt om hvordan de syntes ASK møtet fungerte.

De kom med følgende uttalelser:

«Bra»

«Liker møte»

«Fint møte lede»

Deltageren ble i tillegg spurt om fremgangen i møte og de synes det er lettere nå enn i starten.

Brukerne har tatt med seg de ulike sakene hjem, og dermed har enkelte saker blitt samtaleemne i hjemmet. Ved å ha fokus på kommunikasjon gjennom bruk av ASK møtet vil dette påvirke brukernes samtaleemner på andre arena. Ved først å diskutere saker på ASK møte, er det lettere for brukerne å ta dette med videre. ASK- møtet er med å skape samtaletema ut over grunnleggende behov. Vi har benyttet diktafon på Rolltalk, sms via Rolltalk, beskjedbøker og kalender til å viderebringe saker brukeren ønsker skal tas med videre.

6. Konklusjon

Det er positivt at de grunnleggende behov blir formidlet av brukerne. På ASK- møtene skal ikke de grunnleggende behov ha fokus, men rutinene, sakene, meningene, fortellingene som tilhører møtet og møteformen.

Målet er at brukerne ved ASK-gruppa skal kunne overføre kommunikasjon ut over grunnleggende behov på andre arenaer. Dette er et arbeid vi har startet med og som vi håper vil inspirere brukerne og våre samarbeidspartnere. Det er viktig med godt samarbeid mellom ulike arenaene med fokus på tilrettelegging, samtalepartners rolle og språkmiljø.

Vi har erfart at samtalepartnerens kompetanse og ansvar er viktig.

Tetzchner & Martinsen (2002) sier at de som bruker kommunikasjonshjelpemidler trenger ofte noen som kan tolke det de vil si på grunnlag av enkeltord og ufullstendige setninger av skrevne ord eller grafiske tegn. Samtalepartneren må formulere brukerens ytringer i tillegg til sine egne.

Vi erfarer at det blir en utfordring at ASK- gruppen skal bli selvstendige i møtesituasjonen da vi har erfart at de er avhengige av noen som fyller ut setninger og tolker enkeltord.

Brukerne ser ut til å ha utfordringer med å oppnå en uavhengig kommunikasjon under ASK-møtene. Ved uavhengig kommunikasjon uttrykker personen selv det han/hun ønsker å formidle og fortolke. Det kan feks foregå ved hjelp av talemaskin, eller som ord/ uttrykk på en skjerm.

Tilrettelegging for kommunikasjon med datahjelpemidler er en utfordring. For eksempel det å ha tilgang på nødvendige ord, antall trykk for å komme dit man ønsker etc. Dette er en kontinuerlig tilpasning som må følges opp av nærpersoner med denne kompetansen.

Vi har med dette prosjektet erfart at vi kan komme langt i å tilrettelegge for kommunikasjon ut over grunnleggende behov.

7. Vurdering

Denne prosjektoppgaven har vært spennende å jobbe med. Oppgaven er relatert til det daglige arbeidet og utfordringer i hverdagen på dagtilbudet.

Vi har samarbeidet godt, fordelt oppgaver, satt oss mål og tidsfrister. Dette har vært nødvendig for å sikre oppfølging og gjennomføring.

Forfatterne av dette dokumentet har samme arbeidsplass slik at vi fortløpende kan drøfte problemstillinger i forhold til prosjektet.

Det blir naturlig å videreføre arbeidet og nå flere mål etterhvert som møtet utvikler seg.

Vi har lært mye og her kan nevnes fokus på språkmiljø, kompetanse, samtalepartnerens rolle, individuell tilrettelegging og funksjonelle hovedgrupper.

Selv om denne oppgaven har vært krevende og utfordrende, har vi mange nyttige erfaringer og faglige diskusjoner å se tilbake på.

Kildehenvisning

Aarts M. (2000). *Marte Meo Grundbog*. Aarts Productions, Holland.

Dowden, P. (1999). *Kommunikasjonstyper* (Internett). Tilgjengelig fra:
<http://www.ask-loftet.no/>(lest 29.05.2010)

Jacobsen K. (1998). *Ny viten mellom kognitive og emosjonelle prosesser. Implikasjoner for samspill med dypt psykisk utviklingshemmede personer.*

Psykologisk institutt, NTNU.

Light, J. Beukelman, D., Reichle, J. (2003). *Communitative Competence for Individuals who use AAC. From Research to Effective Practice.*

Baltimore: Paul H. Brooks Publishing Co.

Lorentzen, P. (2009). *Kommunikasjon med uvanlige barn*. Universitetsforlaget.

ISBN: 978-82-15-01458-6

Mjeldheim, B. (1996). *En artikkel om Marte Meo Metoden*. Tilgjengelig fra:

<http://www.statped.no> (lest 22.06.2010)

Petterson, B.M. (2001). *Hur kommunicerar vi med varandra?, Ett samverkansmaterial för föräldrar till barn med funktionshinder och särskolans personal för att stödja barnets kommunikation*. Stockholm: Stiftelsen ALA

Skogdal, S. (2005). *Kommunikasjonsfremmende faktorer ved alternativ og supplerende kommunikasjon*. Hovedfagsoppgave i spesialpedagogikk, det samfunnsvitenskapelige fakultet, universitetet i Tromsø.

Talseth, S. (1997). *Nasjonalt knutepunkt for selvhjelp* (Internett). Tilgjengelig fra:

http://www.selhjelp.no/Selvhjelpskunnskap/Teori_og_metodikk/Definisjoner+og+begrepsavklaringer.9UFRjOYm.ips (lest 29.05.2010)

von Tetzchner, S. & Martinsen, H. (2002). *Alternativ og supplerende kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Østvik, J. (2008). *Språkmiljø – Tanker om prinippielle og praktiske sider*. Dialog nr 2/2008, s. 18-22. Oslo:Isaac Norge.

Øvrelid M. & Nordtvedt T.S. (2002). *Synlig men blir vi sett - hørt og tatt på alvor?* Trøndelag Kompetansesenter, ISBN 82-8056-006-8.